

Renesanso knyga Vidurio ir Vakarų Lietuvoje: sklaidos keliai ir senosios bibliotekos

Sigitas Lūžys

Vytauto Didžiojo universiteto Užsienio kalbų centras
Kauno apskrities viešoji biblioteka

Tyrinėjant kultūros istoriją dažniausiai paliečiami itin svarbūs įvykiai ar reiškiniai, lėmę konkrečių formacijų atsiradimą bei plėtrą. Akcentuojama, kas iškilu, tipinga, tapo sklaidos ar modifikacijų centru. Tačiau siekdami išsamesnio epochos, reiškinio suvokimo, privalome atlikti „kultūrinio sluoksniu“ analizę, t. y. būtina komunikacinė archeologija; reikia įvardyti reliktus, parodančius reiškinų funkcionavimo ir recepcijos variacijas.

Straipsnyje dėmesys kreipiamas ne į svarbiausias Renesanso Lietuvos bibliotekas ir jų įtaką visuomenės švietimui, bet į spausdinto žodžio sklaidą XVI a. Lietuvos periferijoje, t. y. Žemaitijoje ir Vidurio Lietuvoje, siekiama išvelgti bibliofilijos apraiškas ir knygos, kaip intelektualinio turto, įsisąmoninimą senosios Lietuvos mintijime, atliepusį naujo politikos, pasaulėžiūros ar pasaulėvokos lygmens formavimąsi toli nuo didžiųjų centrų.

Knygos atsiradimas valstybėje yra lemiamas ir išorinių, ir vidinių veiksnių, bendruomenė pribręsta knygai veikiamą natūralių modernėjimo pokyčių, taip pat patirdama politiškai ir kultūriškai veiksmesnio kaimyno įtaką. Raštas ir knyga Lietuvoje įsitvirtina kartu su krikštu, kaip buvo būdinga daugeliui Vidurio Europos tautų. Pradžioje buvęs vien institucijų – dvasinių bei pasaulietinių – raiškos instrumentu, raštas palaipsniui įsitvirtina besiklostančioje luominėje Lietuvos visuomenėje. Tačiau iki pat XVI a. pirmosios pusės raštas nebuvo individo savimonės raiškos priemonė: „raštas XV a. funkcionuoja siaurose, uždaroje visuomenės grupėse, dažnai be grįžtamojo ryšio“¹. Lietuvos bajorijai raštas buvo viena iš savireklamos priemonių, būdas parodyti savo modernumą, išprusimą bei kultūringumą. Gebėjimas skaityti ir rašyti buvo laikomas ne mažesne dorybe už sugebėjimą valdyti kardą. Toks XVI a. viduryje įvykęs humanitarinio išprusimo pokytis raštingumą skatino kaip vieną pagrindinių visuomeninio, pareigybinio ir asmeninio tobulėjimo būdų, o knyga buvo dar vienas vizualus savininko vertės įrodymas, skiriantis *homo novus* – kuriantį žmogų nuo *homo necans* – žudančio žmogaus. Šios permainos pirmiausia skleidėsi valstybės širdy – Vilniuje, magnatų, ypač faktinių Lietuvos valdovų Radvilų, dvaruose. Tačiau Renesanso bibliofilinės apraiškos pastebimos ir provincijoje, ten, kur panašios tendencijos tapdavo dar didesniu iššūkiu tradicijai ir senajai tvarkai.

Taigi konkreti knyga neatsiranda bet kur ir bet kada. Jos proveniencijos leidžia analizuoti kultūros reiškinų sklaidimo kryptis, aiškintis terpių ir potencialių vartotojų buvimo situaciją, kalbėti apie kultūrinį foną tam tikrame areale. Todėl konkretaus teksto, knygos kilmės bei jos vartojimo faktas

1 PACEVIČIUS, Arvydas. Skriptorius ir raštinių kultūra Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. In *Tipas ir individas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūroje*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2002, p. 26.

tėra tik signalinis įvardijimas besiformuojančios ar jau susiformavusios kultūrinės situacijos, kurios priežastimi ar padariniu yra konkreti knyga.

Apie pirmąsias knygas, kaip asmens nuosavybę, Vidurio ir Vakarų Lietuvoje žinių neturime. Galime tik numanyti rankraštines, vėliau ir spausdintos, knygos egzistavimą šiame krašte grynai kaip liturginę priemonę kulto apeigoms atlikti. Pirmųjų kontaktų su knyga, kaip mokslinimo priemone, derėtų ieškoti ten, kur link suko iš čia kilusios jaunuomenės mokslo keliai. Kiek žinoma, pirmosios knygos, istoriškai fiksuotos ir sietinos su šio krašto gyventojais, kauniečiams į rankas pateko senojoje Lenkijos sostinėje Krokovoje. Pirmieji kauniečiai į Krokuvą atvyko mokytis jau 1443 m. Po poros metų (1445 10 14) apie vieną iš jų, Joną, šaltiniai pateikia tokią žinią: *Johannes Lythwanus de Cawno, studens Cracoviensis, recognovit se librum Passionis valoris 2 marcarum domini Jobannis de Wiaclanice proprium in duos grossis apud Iudaeos impignerasse*² (Krokuvos studentas lietuvis Jonas iš Kauno prisipažino, kad jis nuosavą pono Jono iš Vionclavicų dviejų markių vertės „Pasijos“ knygą užstatė pas žydus už du grašius).

Po pusės amžiaus kitas Krokuvos universiteto studentas Andrius iš Kauno jau turėjo nuosavą knygą: *Librum Andreae de Cawno Questiones de anima furto ablatum Paulus de Radzanow tenet. Georgius et Jacobus de Cawno hic fideiussores* (1490 12 11–18)³ (Paulius iš Radzanovo turi slaptai išneštą knygą „Klausimai apie sielą“, priklausančią Andriui iš Kauno. Jurgis ir Jokūbas iš Kauno čia yra laiduotojai). Po bylinėjimosi Andriui knyga buvo sugražinta.

Reikia manyti, kad ir Kauno bei Žemaitijos dvasininkai, ir kanceliarijos raštininkai turėjo bent vieną kitą knygą, parsivežtą iš studijų svetur. Tarp iš šio krašto kilusių studentų minimi Jurgis iš Medininkų, bakalauro laipsnį gavęs Krokovoje 1460 m.⁴, taip pat Aleksandras iš Žemaitijos, 1477 m. bakalauras (*In decanatu mgr Nicolai de Latowicz pro gradu baccalariatus promoti inter alios Alex[ander] de Samothea*)⁵, Morkus iš Kėdainių, gavęs bakalauro laipsnį ten pat apie 1536 m. (*In decanatu mgr Bartholomaei de Ponte Regio promotus inter alios ad gradum baccalaureatus Marcus de Kyedan*)⁶, Martynas iš Kauno ir Paulius iš Ukmergės (*Martinus de Caphna seu de Lithuania studens tenebatur studenti Lithuano Paulo de Wylkomeria 7 fl. pol. Testes Andreas et Nicolaus de Lithuania* (1521)⁷ (Studentas Martynas iš Kauno, arba iš Lietuvos, privalėjo sumokėti septynis lenkiškus florenus studentui lietuviui Pauliui iš Ukmergės. Liudininkai – Andrius ir Mikalojus iš Lietuvos). Tikėtina, kad ir Andriaus sūnus Aleksas iš Raseinių, 1497 m. paskirtas valstybės notaru (*Allexius Andreae de Rosseyni, clericus Myednicensis diocesis in Litfania ... ad notarium publicum factus*)⁸, turėjo bent keletą knygų.

Tačiau XVI a. viduryje knygos aptinkamos jau ne tik aukštuosius mokslus baigusiu žmonių aplinkoje. Štai Kauno vaito 1542–1543 m. knygoje yra išlikęs įrašas apie Kauno vokiečio Kasparo Lentvaro laive šalia kitų daiktų buvusias ir knygas⁹. Deja, jos neįvardytos ir jų kiekis nenurodytas. Taip pat Kauno vaito 1545 m. knygoje įrašyta, jog miesto raštininkas Tomas, gulėdamas mirties

2 URBAN, Waclaw; ir LŪŽYS, Sigitas. *Cracovia Lithuanorum saeculis XIV–XVI=Lietuvių Krokova XIV–XVI amžiais*. Iš lotynų kalbos vertė Asta Vaškelenė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 32.

3 *Ibid.*, p. 72.

4 *Ibid.*, p. 41.

5 *Ibid.*, p. 52.

6 *Ibid.*, p. 164.

7 *Ibid.*, p. 126.

8 *Ibid.*, p. 84.

9 KIAUPA, Zigmas. Kauniečių knygų rinkiniai XVI–XVIII a. In *Lietuvos bibliotekų istorijos*. Vilnius, 1985, p. 6.

patale, visas savo knygas užrašė mokyklos mokiniams, jeigu kuris jų panorėtų mokytis¹⁰. Jau šiek tiek daugiau duomenų turime apie miestiečio ir zamšininko Jono Olandro renesansinį knygų rinkinį. Jį sudarė vokiška kronika, Erazmo Roterdamiečio *Adagia* bei senovės skaitinių rinkinys *Cornucopiae*, 35 nedidelės rankraštinės bei spausdintos knygos, taip pat keletas neįrištų Vilhelmo Gnafėjaus (Wilhelm Gnaphaeus, 1492–1568) – protestantų poleminių knygų autoriaus ir dramaturgo – knygų¹¹.

Su viena knyga – katekizmu lenkų kalba – 1561 m. į istoriją pateko ir Simonas Barankevičius¹², o smuikininkas Vaitiekus Zaleskis yra pirmasis žinomas kaunietis, turėjęs keturias gaidų knygas: trys įrištas gaidų knygas ir vieną mažą gaidų knygele, įrištą pergamentu¹³. Taip pat Kauno vaito 1564–1568 m. knygoje yra žinia apie Jo karališkosios didenybės būgnininką Motiejų Jonavičių, kuris 1568 m. laišku perdavė giminaičiams, be kitų jam priklausančių įvairių daiktų – drabužių, indų, šaukštų ir kt., – keturias knygas: *Wizerunek, Sowiszczal, Historie krolony neopolitanskiej a Enbiridion*¹⁴. Šie faktai liudija Renesanso knygos plitimą, tačiau jie beveik nesuteikia žinių apie konkrečią knygą, jos atkeliavimą į šį kraštą. Todėl itin reikšmingos yra išlikusios pačios knygos, proveniencijomis susijusios su šiuo kraštu.

Seniausia šiuo metu Kauno bibliotekose saugoma knyga – Katulo (Caius Valerius Catullus) *Carmina*, išspausdinta Milane 1475 m.¹⁵, nepateikia žinių apie pirmuosius jos savininkus. Nojus Feigelmanas (1918–2002) nurodo ją į Kauną patekus iš Raudondvario bibliotekos¹⁶. Seniausia datuota su šiuo kraštu susijusi knyga yra Jokūbo Schöpferio *Pamokslų* antrasis tomas (*Tomus secundus d. Iacobi Schoepperi concionum*, Tremoniae, 1560), priklausęs Medininkų kanauninkui Pauliui Geduskonui (Geduskovijui; viršelio vidinėje pusėje įrašas: *Ad vsum doñi Pauli Geduskouii Canonici Medniceñ anno domi 1562*)¹⁷. Antra pagal proveniencijos senumą knyga yra Guillaume'o Durando *Speculi pars prima et secunda* (Basileae, 1563). Ją 1565 m. rugpjūčio mėnesį įsigijo būsimasis Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis (apie 1536–1609). Apie tai byloja veikalo apatinio viršelio vidinėje pusėje esantis įrašas: *August, 1565 comparatus Melchior Math. Giedroici, Dux*¹⁸.

Su M. Giedraičio vardu kaip tik ir yra susijusi didžiausios XVII–XVIII amžių Žemaitijos bibliotekos genezė. Būtent šis Žemaičių vyskupas, pirmųjų lietuviškų knygų leidėjas LDK, savo vertingą biblioteką – daugiau kaip šimtą knygų – užrašė Kražių jėzuitų kolegijai. Išlikę priklausomybės įrašai M. Giedraičio rinkinio knygose suteikia informacijos apie jų įsigijimo vietą, datą ir kainą. Jau minėtas puošniai įrištas G. Durando veikalas *Speculum* M. Giedraičio buvo įsigytas dar studijų Leipcigo universitete metais – 1565 m. rugpjūčio mėnesį. Pranciškaus Hotmano (François Hotman, 1524–1590) knygą *Novus commentarius de verbis iuris* (Venetiis, 1564) būsimasis Žemaičių vyskupas pirkto Vienoje 1566 m. (apatinio viršelio vidinėje pusėje įrašas: *Viennis 1566 Melchior Mathi: Giedroic*)¹⁹. Kai kuriose knygose, pirktose Abiejų Tautų Respublikos sostinėse, M. Giedraitis įrašė ir kainas. Pavyz-

10 *Ibid.*, p. 6.

11 *Ibid.*, p. 6.

12 *Ibid.*, p. 6.

13 *Ibid.*, p. 6.

14 *Ibid.*, p. 6.

15 *XV–XVI amžių knygų Kauno bibliotekose = Libri saeculi quinti decimi et sexti decimi ex bibliothecis Caunensibus*: katalogas. Sudarė: Sigitas Lūžys; Rita Urbaitytė; ir Irena Vitkauskienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 4.

16 FEIGELMANAS, Nojus. *Lietuvos inkunabulai*. Vilnius: Vaga, 1975, p. 137.

17 *XV–XVI amžių knygų Kauno bibliotekose...*, p. 264–265.

18 *Ibid.*, p. 115.

19 *Ibid.*, p. 164.

džiui, dalyvaudamas 1592 m. Varšuvos seime, vyskupas įsigijo dvi knygas: Cesare's Baronio (Cesare Baronio) kapitalinio veikalo *Annales ecclesiastici* antrąjį tomą, išspausdintą Plantinų spaustuvėje Antverpene 1591 m., už 8 auksinus: *Emptus Varsaviae in Comitijis an^o 1592 Constat 8 fl.*²⁰ ir 1584 m. Venecijoje išleistą *Mišolą*, už 5 auksinus: *Emj Varsawie In Comitijis 1592 Constat 5 fl.*²¹. Po poros metų, 1594 m., vyskupas M. Giedraitis Vilniuje už 8 auksinus nusipirko C. Baronio *Annales ecclesiastici* trečiąjį tomą, taip pat išspausdintą Plantinų spaustuvėje Antverpene 1593 m. Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje (KAVB) saugomo septintojo C. Baronio *Analų* tomo kaina ir pirkimo vieta nežinomos, kadangi knyga XIX a. įgijo naują apdarą (priešlapyje įrašas: *Oprawiony ten tom 1836° roku za czasow Ks. Wolonczewskiego bibliotekarstwa.*)²². Taigi knygų nuosavybės kitimo įrašai leidžia atkurti knygos migracijos kelių rekonstrukciją, liudija krašto atstovų kontaktus su politiniais, kultūriniais ir religiniais centrais. Antra vertus, ir vėlesnių amžių proveniencijos, esančios Renesanso knygose, signalizuoja išliekamąją šio laikotarpio spaudos produkcijos vertę. Pavyzdžiui, net prabėgus daugiau nei dviems šimtmečiams, Motiejus Valančius už G. Buloko (George Bullock, apie 1521–apie 1580) *Oeconomia concordantiarum*, išspausdintą 1585 m. Venecijoje, kainavusią XVII a. trečiame dešimtmetyje 15 auksinų (įrašas: *Domus Profess: Varsav: Societatis Jesv 162... 25 Febr: Constat vtraq pars fl 15 Mt.*), sumokėjo 10 auksinų: *Emit me sibi Matthias Wolonczewskis Teol. Mag. Capel. Schol. Mozyr Anno 1830. Const flor. 10 monet. aw.*²³. Kunigas Steponas Bagdonavičius už paleotipą – Dionisijaus Kartūziečio (Dionysius Carthusianus, 1402–1471) *Enarrationes* (Kelnas, 1535) – sumokėjo du auksinus: *Księga ta kupiona za złotych dwa poseessor huius libri Stephanus Bogdanowicz Presbyter to iest kapłan*²⁴. Du vengriškus auksinus už 1584 m. Venecijoje išleistą knygą Jeano Viguiet *Institutiones* 1597 m. Krokuvoje sumokėjo vienuolis Paulius Šiauliškis: *Fir is Pauli Szawleń Anno 1597 Cracoviae emptus duobus florenis vngaricis*²⁵.

Nemažai XVI a. išspausdintų knygų į Žemaitiją atkeliavo su kitu šio krašto vyskupu – Mikalojumi Pacu (1570–1624), taip pat turėjusiu didelę biblioteką. Dalis puikiai įrištų foliantų su iškilų autorių veikalais atiteko Kražių jėzuitų kolegijai, dalis buvo padovanota 1614 m. Kretingos bernardinų vienuolynui.

Renesanso knyga sutinkama ir šio krašto žmonių, kūrusių lietuvišką raštiją ir Lietuvos istoriografiją, aplinkoje. Svarbus XVI a. asmeninis knygų rinkinys Žemaitijoje priklausė lietuviškos raštijos Didžiojoje Lietuvoje pradininkui Mikalojui Daukšai (apie 1527/38–1613). Šiuo metu su M. Daukša siejamos septynios knygos. 1579 m. Žemaičių vyskupijos vizitacijos aprašyme Tarkvinijus Pekulas be „daugybės įvairių mokslo knygų, pakankamai gerų ir katalikiškų“, buvusių Daukšos klebonijoje, įvardijo tris knygas: Jono Meclerio *Primae grammatices Graecae partis rudimenta*, *Institutiones Graecae grammaticae* (su Philippo Melanchthono išanga) ir Erazmo Roterdamiečio *Adagia*²⁶. Dar trys knygos su nuosavybės kitimo įrašais, taip pat įrodančiais, jog leidiniai priklausė šiam asmeniui, saugomos Kaune. Du paleotipai: Angelo Carleti (1411–1495) *Summa angelica* (Lugduni, 1509)²⁷ ir Juozapo Flavijaus (Josephus Flavius) *Antiquitatum Iudaicarum libri XX* (Basileae, 1540)²⁸, saugomi KAVB, o Aurelijaus

20 *Ibid.*, p. 35.

21 *Ibid.*, p. 215–216.

22 *Ibid.*, p. 36.

23 *Ibid.*, p. 72.

24 *Ibid.*, p. 114.

25 *Ibid.*, p. 301.

26 *Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)=Visitatio dioecesis Samogitiae (A. D. 1579)*. Tekstą parengė, iš lotynų k. vertė ir rodykles sudarė Liudas Jovaiša. Įvadą ir paaiškinimus parašė: Juozas Tumelis; ir Liudas Jovaiša. Vilnius: Aidai, 1998, p. 103.

27 *XV–XVI amžių knygos Kauno bibliotekose...*, p. 79–80.

28 *Ibid.*, p. 176.

Augustino *Raštų* dešimtas tomas (Basileae, 1529)²⁹ yra Kauno technologijos universiteto bibliotekos (KTUB) fonde. Taip pat viena knyga iš M. Daukšos rinkinio – šv. Jeronimo *Epistolae et tractatus*, išleista 1495 m. Niurnberge, – saugoma Vilniaus universiteto bibliotekoje³⁰.

KAVB saugoma knyga, susijusi su Medininkų kanauninku, istoriku Motiejumi Strijkovskiu (1547–apie 1590). Tai – Epifanijaus Kipriečio (Epiphanius Cypriensis) *Contra octoaginta haereses opus* (Basileae, 1545)³¹. 632-ajame šio veikalo puslapyje yra M. Strijkovskio autografas: *Ego Mattias Strijkowski in ea ciuitate Selijbria quae nunc Sijlijbria vocat̃ ad Hellespontum obdita bis ꝑnoctauit e Turcia rediens, arx ipsa et opidū mari impendet. in Tracia. an: 1574, et 75*. Knyga XVII a. pateko į Kražių jėzuitų kolegiją ir Kražiuose išbuvo (kaip liudija Motiejaus Valančiaus datuotas įrašas tame pačiame puslapyje: *D. Epiphanius in opere contra octoaginta haereses, multa magni montis continet documenta; attamen si fas mihi de tali viro iudicare, sparsim collecta. nota. Matthiae Wolonczewski Capel. Gymnazii Krosensis Teol. Mag. 1835 an.*) bent jau iki 1835 m. Daugiau žinių apie M. Strijkovskio asmeninį knygų rinkinį kol kas nėra.

XVI a. pabaigoje jau nemažai šio krašto dvarininkų, dvasininkų, turtingų miestelėnų turėjo didesnius ar mažesnius knygų rinkinius, suformuotus nusipirkus, paveldėjus, gavus dovanų ar kitais būdais įsigijus knygą. Pagal išlikusių Renesanso knygų nuosavybės ženklus gana akivaizdi yra vėlesniais laikais, ypač XVII a., prasidėjusi knygų migracija į besiformuojančių mokymo centrų bibliotekas. Didžiausia ir reikšmingiausia krašte tapo Kražių jėzuitų kolegijos biblioteka, pradėta kaupti anksčiau nei įkurta pati kolegija. Didieji jos fondo pradininkai buvo jau minėti Žemaičių vyskupai M. Giedraitis ir M. Pacas. Biblioteką turtino ir pačių jėzuitų bei kitų geradarių dovanotos knygos, pirkimai, „privalomieji egzemplioriai“. 1626 m. šią biblioteką papildė dviejų klebonų – Benedikto Šviechovskio ir Jurgio Stavinskio – rinkiniai. Viename B. Šviechovskio Kražių jėzuitams dovanotame paleotipe, Olivier Maillard'o *Sermones de sanctis ...* (Coloniae, 1507), yra išlikęs XVI a. pabaigos– XVII a. pradžios dar neiširtas lietuviškas tekstinis įrašas³².

Kitas švietimo ir knygos židinys Žemaitijoje buvo Pašiaušės jėzuitų kolegija, funduota 1654 m. Tarp išlikusių po visų išparceliavimų Pašiaušės jėzuitų bibliotekai priklausiusių knygų yra ir Renesanso humanisto Petro Ramo (Petrus Ramus, 1515–1572) *Praelectiones in Ciceronis orationes octo consulares* (Basileae, 1575)³³.

Didelė edukacinė biblioteka Jėzaus draugijos narių buvo organizuota ir Kaune. Jėzuitai čia įsikūrė 1642 m., 1649 m. rugsėjį atidarė savo mokyklą, nors pirmosios datuotos Kauno jėzuitų rezidencijos ir kolegijos knygos, saugomos Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, jėzuitų buvo įsigytos 1649 m. kovo mėnesį. Tarp šiuo metu Kauno bibliotekose saugomų knygų iš buvusios Kauno jėzuitų bibliotekos kolekcijos tėra 5, išspausdintos XVI amžiuje.

Iš nemokyklinių senųjų Žemaitijos bibliotekų minėtina Kretingos bernardinų vienuolyno biblioteka, įsteigta Žemaičių seniūno Jono Karolio Chodkevičiaus fundacija 1602–1619 m. įkurtame bernardinų vienuolyne. Bibliotekos pagrindą sudarė vienuolyno steigėjų Chodkevičių ir kitų dovanotos knygos. Fondas buvo papildomas vienuolių atsigabentomis ir vienuolyno pirktomis knygomis. Šiuo metu Kauno bibliotekose saugoma 121 Kretingos bernardinų rinkinio knyga, tarp jų inkunabu-

29 *Ibid.*, p. 31.

30 FEIGELMANAS, Nojus. *Lietuvos inkunabulai*, p. 181.

31 *XV–XVI amžių knygos Kauno bibliotekose...*, p. 118–119.

32 *Ibid.*, p. 203.

33 *Ibid.*, p. 251.

lai: Grigaliaus IX *Decretales* (Venetūs, 1498)³⁴ bei dvi knygos (9 tomai) Baltramiejaus Saliceto *Lectura super IX libris Codicis* (Venetūs, 1483), perimtos iš Kretingos bernardinų vienuolyno 1940 m. gruodžio 16 dieną. Kretingos bernardinams šiuos veikalus parūpino pats vienuolyno gvardijonas Jurgis Čeklinskis (irašas: *Georgius Czjecklinski curavit et pro loco Cretingensi deputavit Oretur pro eo*)³⁵.

Taip pat nemažas Renesanso knygų rinkinys buvo sukauptas Telšių bernardinų vienuolyno bibliotekoje. Jų turėjo ir Tytuvėnų bernardinai, galbūt ir parapijinės bažnyčios.

Apibendrinimas. Knygos plitimas Vidurio ir Vakarų Lietuvoje buvo nulemtas visų pirma naujos religijos – krikščionybės – įtvirtinimo, pareikalavusio mokytų žmonių kulto apeigoms atlikti ir sielovadai plisti.

Naujosios diduomenės orientavimasis į Europą skatino aukštųjų studijų poreikį, o to pasekmė buvo studijinių ir postudijinių asmeninių bibliotekų kūrimasis.

Raštingumo plitimas tarp žemesniųjų luomų narių kėlė knygos, kaip mokymosi priemonės ir kaip turto objekto, svarbą.

Knygos plitimas provincijoje rodo aktyvėjančią šio krašto integraciją į visuomeninį ir politinį valstybės gyvenimą.

Asmeninė knyga ir privačios bibliotekos ilgainiui skatino didžiųjų mokslo centrų bibliotekų susiformavimą, ir tai ilgam lėmė šio krašto mentalinę, dvasinę bei literatūrinę įtaką Didžiajai Lietuvai.

Renaissance Books in Central and Western Lithuania: Roads of Dissemination and Old Libraries

SUMMARY

The article discusses the dissemination of the printed word in the provinces of Samogitia and Central Lithuania in the XVI century. It explores how city residents, landed gentry and clergy of Central and Western Lithuania started their acquaintance with the book. The article also addresses possible ways of obtaining books, bibliophilic nature of private book collections, the migration of personal book collections to the growing libraries of educational centres. Most attention is accorded to the XV–XVI centuries' books with ownership-testifying inscriptions, which are kept in libraries of the present-day Kaunas. Some interesting copies of such books have marginals written by famous upholders of Lithuanian culture. The author concludes that 1) the spread of books in Central and Western Lithuania was predetermined by the establishment of the new religion – Christianity; 2) the European orientation of the new nobility encouraged the need of higher education, which was instrumental for the appearance of the personal collections amassed either for the purposes of study or post-study; 3) the expansion of literacy among the lower classes made the book important as both an educational aid and a possession; 4) the spread of books in the provinces demonstrated a more active integration of the provinces of Lithuania into social and political life of the state.

34 *Ibid.*, p. 6.

35 *Ibid.*, p. 9–10.